

PILIŲ RŪMŲ EVOLIUCIJA LIETUVOS RENESANSO LAIKOTARPIU

Inga Genytė

*Vilniaus Gedimino technikos universitetas**El. paštas inga@pri.lt*

Santrauka. Nagrinėjama architektūros istorijos problema, susijusi su pilių rūmų evoliucija dabartinėje Lietuvos teritorijoje Lietuvos renesanso laikotarpiu. Remtasi darbo tematikai artima mokslinių publikacijų medžiaga ir kita literatūra, archyviniais dokumentais. Teoriniu lygmeniu apžvelgiant pilių rūmų priešistorę, ištyrus jų atsiradimo sąlygas, atskleidžiamos esminės pilių rūmų raidos tendencijos renesanso laikotarpiu dabartinėje Lietuvos teritorijoje. XVI amžiaus pradžioje italų, flamandų, Flandrijos renesansui pasiekus Lietuvą ir susiliejus su vietos lietuviškomis tradicijomis, lietuviškojo renesanso laikotarpiu pilių rūmai Lietuvoje pasiekė klestėjimo laikotarpį. Pilių rūmai pasižymėjo konstrukcijų, architektūros formų įvairumu, palyginti tikslinga funkcijos ir meninės išraiškos sąsaja, darnia jungtimi su aplinkos komponentais.

Reikšminiai žodžiai: pilies rūmai, paveldo apsauga, renesanso architektūra, Lietuvos architektūros istorija.

Įvadas

Pilių evoliucijai, vykusiai romanikoje, gotikoje, pasiekus renesansą per penkis viduramžių šimtmečius didelę reikšmę visoje Europoje turėjo politiniai, ekonominiai, kultūriniai ir socialiniai pokyčiai.

Apie X a. Lietuvoje pradėtos statyti pirmosios medinės pilys buvo naudojamos kaip gynybiniai įrengimai. Šios gynybinės struktūros, vadinamos tvirtovė, stovėjo ant didelių piliakalnių, pastatai buvo apriboti medinėmis tvoromis. Tokių tvirtovių per šimtmetį buvo pristatyta šimtai. Šis pilių tipas buvo labai praktiškas ir nereikalaujantis didelių išlaidų, nes pilys buvo statomos iš vietoje lengvai gaunamų medžiagų.

XI a. Vakarų Europoje prasidėjo viduramžių klestėjimo laikotarpis. Besiplečiantys miestai, išsivysčiusi prekyba, vykstantys socialiniai pokyčiai sudarė sąlygas akmeninių pilių statybai. Nors akmeninių pilių statybai reikėjo daugiau laiko ir lėšų, jos buvo statomos siekiant apsaugoti turimas valdovų valdas bei plėsti naujas valdas. Šių akmeninių masyvių formų ir storų sienų romanika dvelkiančių tvirtovių struktūra buvo panaši į praėjusio šimtmečio pilių struktūrą.

Mūro pilys XII a. dominavo visoje Europoje. Grįžę kryžiuočiai iš Graikijos ir Turkijos į Europą atnešė naujų konstrukcinių sprendimų, susijusių su pilių statyba. Sujungus šias kultūras pilių architektūra davė vaisius – visoje Europoje pastatyta didelių ir sudėtingų konstrukcijų akmeninių tvirtovių.

XIII a. pilių statyba pasiekė kulminaciją. Visoje Europoje buvo pastatyta daugiau nei penki šimtai didelių, sudėtingų konstrukcijų pilių. Iki šio amžiaus Europoje sta-

tytus kvadratinės formos bokštus pakeitė apvalūs bokštai, kurie buvo stipresni, mažiau pažeidžiami, neturėjo „tamsių matymo“ zonų.

XIV a. gynybinių pilių statyba Europoje prarado prasmę, nes naujų technologijų plėtra, ypač parako, artilerijos pabūklų naudojimas kariniais tikslais, sudarė galimybę per kelias dienas sugriauti gynybinius įtvirtinimus, kurių statybai reikėdavo dešimtmečio. Gynybinės pilys buvo paverstos mažesnio saugumo, tinkančiais labiau gyvenamajai ir reprezentacinei funkcijai puošniais pilių rūmais (it. *Palazzo in fortezza* – rūmai pilyje).

Tyrimo objektas – pilių rūmų struktūra renesanso laikotarpiu, apimanti pilių rūmų evoliuciją dabartinėje Lietuvos teritorijoje Lietuvos renesanso laikotarpiu, teoriniu lygmeniu apžvelgiant pilių rūmų priešistorę, renesanso architektūros kelius į Lietuvą ir jos įtaką pilių rūmų raidai šioje teritorijoje.

Siekiant atskleisti esmines pilių rūmų raidos tendencijas Lietuvoje renesanso laikotarpiu taikyti struktūrinės ir lyginamosios analizės metodai, kuriais apibendrinta darbo tematikai artima mokslinių publikacijų medžiaga bei kita literatūra, archyviniai dokumentai.

Tyrimo rezultatai

XVI a. renesanso architektūrai laipsniškai plintant po Europą, susidarė palankios politinės, kultūrinės, ekonominės sąlygos pasiekti Lietuvą. Tvirti Jogailaičių dinastijos ryšiai su Italija padėjo renesanso architektūrai įsitvirtinti Lietuvoje, nes 1492–1526 metais susikūręs Jogailaičių dinastijos blokas klestėjo Europoje. Šios dinastijos at-

stovai buvo užėmę keturių Vidurio Europos valstybių sostus Prahoje, Budoje, Krokovoje, Vilniuje (Kiaupienė, Petrauskas 2009) (1 pav.).

Tiesioginė Italijos kultūros įtaka dominavo Vilniaus karališkajame dvare renesanso globėjos Bonos Sforcos ir jos sūnaus Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Zygmunto II Augusto laikais (Zilinskas 2008).

Antikos architektūros pažinimas į Lietuvą ėjo ir per antrinius šaltinius – Vakarų renesanso architektų traktatus, kelionių išpūdžius. XVII a. paplito anoniminis veikalas „Trumpas statybos mokslas“, kurio autoriumi laikomas Lukašas Opalinskis. Knyga parašyta remiantis italų renesanso architektų darbais, daugiausia garsiu Italijos architektu, skulptoriumi ir tapytoju *Andrea Palladium*, jo traktatu „I Quattro Libri Dell’architettura“. Paladijaus skaičiavimo metodai nurodyti pamatų, sienų dydžiams ir santykiams nustatyti, taip pat ir taisyklės, kurios skirtos statybinėms medžiagoms gaminti (Grafton 2002).

XVI a. Vilniaus architektūrą veikė Italijos renesanso toskaniškoji atmaina. Vienas pirmųjų italų architektų, įsikūrusių Lietuvos sostinėje, buvo Džiovanis Činis, kilęs iš Setignano netoli Sienos. Jis dalyvavo perstatant ir plečiant Žemutinę pilį, vadovavo statybininkų brigadoms 1534 m. atstatant Vilniaus katedrą po gaisro. Manoma, kad jis, gyvendamas Vilniuje iki 1565 m., vadovavo statybos ir dekoravimo darbams Žemutinės pilies rūmuose ir galėjo būti projekto autorius. Činis dirbo kartu su Florencijoje gimusiu architektu ir skulptoriumi Bernardinu Zanobi de Gianočiu (Vitkauskienė 2006). Šiai architektų dirbtuvei priklausė ir

Filypas da Fesole. Vilniuje lankėsi ir vienas svarbiausių renesansinio Vavelio kūrėjų Bartolomejus Berrecci, gavęs Vilniuje iš valdovo Žygimantų kopylčios prie Krokuvos katedros statybos projekto patvirtinimą (Trimonienė 2007). Vėliau Vilniuje dirbo taip pat Žygimantui Senajam Krokovoje tarnavęs mūrininkas Benediktas iš Sandomiro. Statybos darbus prižiūrėjo iš Vokietijos kilęs inžinierius ir Vilniaus pilininkas Ulrichas Hosius (Vitkauskienė 2006).

Su Vilniaus karališkuoju dvaru artimai buvo susijęs ir vienas iš žymiausių renesanso architektūros teoretikų, leidinių „Seven Books of Architecture“ ir „All the works on architecture and perspective“ autorius Sebastianas Serlio.

1579 m. įkūrus Vilniaus jėzuitų akademiją, jėzuitų statybas ėmė kontroliuoti ir veikti ordino centras Romoje ir Jėzuitų ordino provincijų vyriausieji architektai. Tarp jėzuitų buvo daug patyrusių statybininkų ir architektų, kuriuos ordinas siųsdavo iš vieno statomo objekto į kitą prižiūrėti ir patarti juose dirbantiems vietiniams meistrams. Taip vietinės statybos tradicijas papildydavo naujos stilistinės tendencijos.

Atvykę į Lietuvą flamandų architektai įgyvendindavo savo sumanymus. Jie tikėjo, kad meno didybę, išmintį ir šviesą galima pasiekti tiriant humanizmo įkvėptą intelektualinį ir meninį senovės graikų ir romėnų palikimą (Matonis 2002).

Nyderlanduose renesanso architektūra subrendo vėliau nei Italijoje. Senovės Graikijos ir Romos klasikinio meno ir idėjų eros atgimimas buvo persipynęs su vietinėmis tradicijomis. Tokią Šiaurės renesanso architektūros dvasią į Lietuvą atvežė Vilniaus pilininkas olandas architektas Peteris Nonhardtas, prižiūrėjęs Vazų dinastijos vykdytas statybas (Jamski 2005).

Renesanso architektūra, XVI a. pradžioje į Lietuvą kultūrinių, prekybinių, politinių ryšių keliais atkeliavusi iš Italijos ir Nyderlandų, o vėliau ir Flandrijos, plito ne kaip vientisa sistema, bet fragmentais. Nauji Italijos, Nyderlandų ir Flandrijos renesanso architektūros elementai buvo įtraukiami į vietinę pilių rūmų architektūrą, modifikuojant tiek dėl praktinių priežasčių, tiek norint išreikšti idėjas paties architekto, renesanso epochoje įgijusio naują socialinį statusą – iš meistro statybininko peraugusio į menininko, t. y. tapusio intelektualu, kuriame gyveno menininkas, muzikantas, filosofas, matematikas, astronomas ir kalbininkas (Matonis 2002).

Renesanso architektūrai pasiekus Lietuvą, gyvavo vietinės lietuviškos tradicijos. Tradicijos traktuojamos kaip apibendrinanti sąvoka, susiejanti objekto materialiuosius pokyčius su gyvenimo, veiklos pasikeitimais (Jurevičienė 2005). Renesanso architektūrai susipynus su vietinėmis lietuviškomis tradicijomis, jos gajais vėlyvosios gotikos bruožais, manierizmo reiškiniais susiformavo savita lietuviško renesanso architektūra, pasižyminti mišriomis formomis, paviršutiniška antikos paveldo įtaka. Lietuviško renesanso

1 pav. Renesanso architektūros kelias į Jogailaičių dinastijos valdymo laikotarpio Lietuvą

Fig. 1. Road of architecture of Renaissance to Lithuania, Jogailaičiai dynasty ruling period

architektūra turėjo ir daug unikalių, savitų bruožų, jai būdinga savo krašto tikrovės matymas ir perteikimas, todėl netaikytina renesanso periodizacija.

Lietuvoje iki XVI a. vidurio lietuviškojo renesanso architektūra pilių rūmuose reiškėsi greta gotikinės architektūros. Abiejų stilių elementai buvo derinami tarpusavyje, tik vėliau pereita prie renesansinių konstrukcijų, formų, proporcijų. Didžioji dalis Lietuvoje išlikusių renesansinių pilių rūmų yra dviejų epochų kūriniai, o kartais net ir trijų – gotikos, renesanso ir baroko (Minkevičius *et al.* 1987). Renesanso architektūra Lietuvoje pilių rūmų statyboje beveik iki XVI a. vidurio reiškėsi greta gotikos. Gotikos konstrukcijos buvo derinamos su renesanso dekoru.

Bėgant laikui architektai ieškojo naujų fasado ir interjero sprendimų, tobulino pilių rūmų statybos techniką. Fasaduose stengtasi pabrėžti horizontalias, statiškas linijas, išgalėjo elementų pusiausvyrą. Pastatams būdingos arkados, apsuptos vidiniu kiemu, pusapskritės arkos, tiesios sąramos, piliastrai, cilindriniai skliautai su liunetėmis arba kryžminiai su dekoratyviomis tinko nerviūromis, kupolai ir kupoliniai skliautai. Eksterjero ir interjero kompozicijoje dominuoja ramuma, tiesios statiškos horizontalios linijos, skaidančios tūrį į tarpnius arba aukštus, sienas vertikaliai dalinantys piliastrai. Būdinga simetrija, racionali, aiški plano ir erdvės struktūra, saikingos dekoratyvinės formos, akcentuojamas grožis ir jo kūrėjas (Riaubienė 2010). Darni horizontalių ir vertikalinių linijų vienovė teikė renesansiniams pilių rūmams savitos harmonijos.

XVI–XVII a. statyti pilių rūmai pasižymėjo konstrukcijų, architektūros formų įvairumu, palyginti tikslinga funkcijos ir meninės išraiškos sąsaja, darnia jungtimi su aplinka.

Statybų užmojis, ansambliskumas, didingumas ir meninis saikas, šiek tiek manieringų architektūros formų grožis – tokios svarbiausios renesansinių pilių rūmų savybės.

Pirmasis lietuviško renesanso architektūros židinys, sutelkęs Italijos renesanso toskaniškąją atmainą, Nyderlandų ir Flandrijos renesansą, buvo Vilniaus žemutinės pilies rūmai. Vadovaujant italų architektams, po 1520–1530 m. atliktų statybos darbų pilies rūmai turėjo italų renesanso architektūrai būdingas struktūrines ir menines ypatybes. Renesansinius pilies rūmus po 1530 m. gaisro atstatė Nyderlandų architektas P. Nonhartas (Bitovtas *et al.* 1997). Rūmų planas sudėtingas, juos sudarė keturi korpusai, išdėstyti aplink erdvę reprezentacinį kiemą. Priekinio korpuso vartai paryškinti dekoratyviu portalu. Rytinio, pietinio ir vakarinio korpusų du pirmieji aukštai buvo žemesni, jų langai mažesni, trečias aukštas gerokai aukštesnis, su didesniais stačiakampiais langais. Sienos baigėsi puošniu atiku, kurį skaidė piliastrai, sujungti dvigubomis dekoratyviomis arkomis. Langus puošė kuklūs apvadai, o trečio aukšto langus – sudėtingo profilio tiesūs sandriakai. Korpusų

fasadai kiemuose turėjo triaukštes atviras galerijas – lodžijas. Rūmų interjerą puošė figūrinės kompozicijos, ornamentai, spalvotai glazūruotų koklių krosnys ir kiti renesansui būdingi dekoru motyvai. Valdovų rūmų frizai buvo puošti specifiniais ornamentais, kuriuos galima interpretuoti kaip architektūros išklotinių išraišką (Steponavičius *et al.* 2003). Atliekant architektūrinius tyrimus atkasti dekoratyviniai rūmų vartai, kurių struktūra ir plono tinko apdaila rodė renesansinį charakterį (Buivydas 1999).

Vilniaus Žemutinės pilies rūmai virto žymiausiu Vilniaus renesansiniu pastatu ne tik architektūros prasme. Juose buvo kaupiamos meno vertybių, knygų kolekcijos, telkėsi krašto intelektualinis gyvenimas, nuolat lankėsi ir gyveno daug atvykėlių iš Vakarų Europos (2 pav.).

Renesanso dvasia buvo statomi ir rekonstruojami pilių rūmai visoje dabartinės Lietuvos teritorijoje. 1529–1559 m. rekonstruojant gotikinius bastioninės Klaipėdos pilies rūmus pagal naujosios technikos reikmes, keturkampiai bokštai buvo pakeisti apvaliais, o siauri ir aukšti smailiaarkiai gotikiniai langai – stačiakampiais (Istoriniai tyrimai... 1976). Pilies rūmų architektūrai buvo būdinga gotikos ir renesanso formų sintezė.

Šiaurės Rytų Europoje Kristupo Radvilos Perkūno iniciatyva didžiausios bastioninės Biržų pilies rūmų statyba buvo pradėta apie 1586 m. (Jučas 1972). Pirmoji pilis buvo statyta ir fortifikuota, atsižvelgiant į naujus kariavimo būdus ir gerą gynybą, siekiant apsisaugoti nuo ištobulėjusios artilerijos (Purlys 1972). Itališkų bastioninių pilių pavyzdžiu buvo atsisakyta uždarų mūrinių pastatų ir gynybinių

2 pav. Atkurti renesansiniai Vilniaus žemutinės pilies rūmai ir jų fragmentai: atikas ir vidinio kiemo atvira galerija su arkadomis (autorės nuotr.)

Fig. 2. Restoration of Renaissance Duchy of Lithuania Royal Palace and its fragments: the Attic and the courtyard gallery with arches

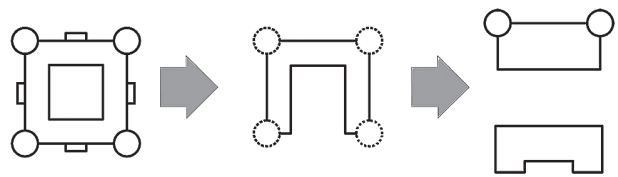
sienu su kampiniais ir tarpiniais bokštais. Pirmosios pilies įrenginių komplekso planavimas buvo renesansinis, bet pastatų konstrukcijose kartu su renesanso bruožais pasitaikė ir gotikos relikto (Biržai. Radvilų... 1970). Nuo 1640 m. statybos ir rekonstrukcijos darbus tęšęs Jonušas Radvila siekė sumoderninti fortifikaciją pagal Nyderlandų bastioninių pilių tipą. Pilies rūmų architektūros kompozicijoje išryškėjo vėlyvojo renesanso bruožai: simetriškas ir aiškus planas, paprastos sienų plokštumos, ilgos tiesios karnizų juostos, griežtai simetriškas langų ritmas, rustuoti triaukščių galinių rizalitų kampai, laužyti kampų apvadai, atvira arkadų galerija. Lipdiniuose, plokštėse, skyduose pasitaikė ir manieristinių elementų (Biržų pilies... 1964).

XVI a. ketvirtame ketvirtyje buvo pastatyti rezidenciniai Raudonės pilies rūmai, sujungę gotiką ir renesansą. Du korpusai, kuriuos gotikinio mūro sienos jungė su aptvarinėmis sienomis, sudarė uždara kiemą. Anksčiau stovėjęs gotikinis pastatas su cilindrinio bokštu buvo įtrauktas į naują renesansinį pietinį korpusą ir sudarė harmoningą kompleksą (Zalieski 1879).

Panemunės pilių rūmai – ilgos raidos pavyzdys. XVI a. tai buvo dvaras. Jį 1604 m. įsigijęs Jonušas Eperješas pradėjo statyti renesansinius pilies rūmus, kurie rekonstruoti XVII a. antroje pusėje (Panemunės pilis... 1959). Renesansiniai pilies rūmai aplink uždara trapecinį kiemą buvo baigti pastatčius pietinį korpusą ir du cilindrinis bokštus. Pilių rūmų, baigtų statyti XVII a. antroje pusėje, interjere gausu vėlyvojo renesanso meninių bruožų. Nors įvairios vėlesnės rekonstrukcijos keitė pilies struktūrą, ji iki šiol liko kaip vienas išpūdingiausių pilies rūmų pavyzdžių.

XVII a. viduryje pastatyti Raudondvario pilių rūmai yra puikus gotikos ir renesanso simbiozės sukurto renesansinio ansamblio pavyzdys. Bėgant metams uždara kiemą keitė pusiau uždara pilies rūmų kiemas. Šie pilių rūmai išliko kaip vienas iš ryškiausių renesanso architektūros pavyzdžių. Jo meninė vertė yra pusiau uždaro kiemo erdvės ir korpusų tūrių kontrastinga kompozicija, kurios dominantė – didysis pietinis bokštas (Vilniaus universiteto...).

XVI a. pabaigoje – XVII a. pirmoje pusėje pradėti statyti ir pavieniai stačiakampio plano dviaukščiai rūmai su keturkampiais arba apskritais bokštais kampuose (3 pav.). Rūmai su kampiniais bokštais nors ir susiję su vietinių pilių statybos tradicija, tačiau juose pasitaikę pavieniai gynybinio pobūdžio įrenginiai strateginės reikšmės nebeturėjo. Jų planas, tūris turėjo bendrą bruožą su Nyderlandų, Flandrijos ir Lenkijos nedideliais lakoniško stačiakampio plano rūmais, kurių kampuose kilo neaukšti bokštai. Ryškūs architektūros formų bendrumas tokių panašios funkcinės struktūros pilių rūmų, statytų beveik tuo pačiu metu – Siesikų ir Gaidžiūniškių (Minkevičius 1987).

3 pav. Pilių rūmų būdingiausių planinių struktūrų kaitos renesanso laikotarpiu dabartinės Lietuvos teritorijoje principinė schema

Fig. 3. Principal scheme of castle palaces typical planar structure changes in the Renaissance period in the current territory of Lithuania

XVI–XVII a. sandūrai jau buvo būdinga sudėtinga stilių sanplauka: renesanso ir baroko. Iš renesanso architektūros sprendimų išsirutuliojo dominuojanti baroko architektūros plano ir tūrių struktūra.

Išvados

1. Pilių rūmų evoliucija, kurios ištakos siejamos su romatika, išgyvenusi gotiką ir pasiekusi renesansą, priklausė nuo politinių, ekonominių, kultūrinių ir socialinių pokyčių. Didelis įnašas į pilių rūmų evoliuciją Lietuvoje priklausė renesanso epochai, kuriai būdingas ryškus mokslo ir meno pakilimas, jų pasaulietinimo tendencijos, visuomeninės minties racionalumas, antikos kultūros tradicijų gaivinimas ir dėmesys žmogaus asmenybei. Į Lietuvą renesanso architektūra atėjo susidarius palankioms sąlygoms – Europoje klestint 1492–1526 m. susikūrusiam Jogailaičių dinastijos blokui, tiesiogiai ir per antrinius šaltinius veikiant Italijos kultūrai.
2. Architekto statuso pokyčiai Renesanso epochoje – nuo meistro statybininko iki menininko – atsispindėjo ir pilies rūmų architektūroje, kuriai buvo būdingas konstrukcijų ir formų įvairumas, tikslinga funkcijos ir meninės išraiškos sąsaja, darni jungtis su aplinka.
3. Pirmasis lietuviškojo renesanso architektūros židinys, sutelkęs Italijos renesanso toskaniškąją atmainą, Nyderlandų ir Flandrijos renesansą, buvo Vilniaus žemutinės pilies rūmai, kurie pavirto ne tik žymiausiu Vilniaus renesansiniu pastatu architektūros prasme, bet ir juose apsigyvenusios Pietų ir Šiaurės renesanso architektūros, susipynusios su lietuviška architektūra, sklaidos centru.
4. XIV a. gynybinių pilių statybai praradus prasmę, dėmesys buvo sutelktas į mažesnio saugumo, skirtus daugiau gyvenamajai ir reprezentacinei funkcijai puošnius pilių rūmus. Renesanso epochos laikotarpiu dabartinės Lietuvos teritorijoje buvo pastatyta ar rekonstruota daugiau kaip devyni pagrindiniai renesansiniai pilių rūmai, kurių uždara kiemą keitė pusiau uždara pilies

rūmų kiemas, o XVI a. pabaigoje – XVII a. pirmoje pusėje pradėti statyti ir pavieniai stačiakampio plano dviaukščiai pilių rūmai su keturkampiais arba apskritais bokštais kampuose.

5. Lietuvoje iki XVI a. vidurio lietuviškojo renesanso architektūra pilių rūmuose reiškėsi greta gotikinės architektūros, derinant abiejų stilių elementus tarpusavyje, vėliau pereinant prie renesansinių konstrukcijų, formų bei proporcijų, todėl didžioji dalis išlikusių renesansinių pilių rūmų yra dviejų epochų kūriniai, o kartais net ir trijų – gotikos, renesanso ir baroko. XV a. pabaigoje – XVII a. viduryje į Lietuvą atėjusi renesansinių pilių statyba vėliau nei tokių pilių rūmų prasidėjo Italijoje, klestėjo daugiau kaip pusantro šimtmečio, pamažu užleisdama barokinių pilių statybai vietą beveik tuo pačiu metu, kada renesansas užleido vietą barokui Italijoje.

Straipsnis remiamas Europos mokslų fondo pagal PALATIUM programą tematika „Court Residences as Places of Exchange in Late Medieval and Early Modern Europe (1400–1700)“.

The publication is supported by European Science Foundation (ESF) program PALATIUM on field “Court Residences as Places of Exchange in Late Medieval and Early Modern Europe (1400–1700)”.

Literatūra

- Biržai. Radvilų pilis. Ikonografinė medžiaga.* 1970. Paminklų restauravimo projektavimo institutas. Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 1595.
- Biržų pilies tyrimas.* 1964. Centrinė spec. mokslinė restauracinė gamybinė dirbtuvė. Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 1592.
- Bitovtas, A.; Katilius, A.; Gailiūšis, A.; Pilypaitis, A. S. 1997. *Generalinio plano istorinė-atraminė medžiaga. II dalis. Komplexo istorinę raidą iliustruojančių planų rinkinys.* Projektavimo ir restauravimo institutas. PRI archyvas, f. 5, b. 7366.
- Buivydas, R. 1999. XX a. architektūra: regionalizmas, *Archiforma* 3: 70–77.
- Buivydas, R.; Gudynaitė, B.; Zilinskas, R.; Katilius, A. 1999. *Vilniaus katedros aikštė: atkastų statinių liekanų architektūros tyrimai.* Paminklų restauravimo institutas. PRI archyvas, f. 5, b. 7498.
- Grafton, A. 2002. *Leon Battista Alberti: Master Builder of the Italian Renaissance.* Cambridge: Harvard University Press. 417 p. ISBN-10: 0674008685.
- Istoriniai tyrimai. Klaipėdos pilys ir jų istorinė raida.* 1976. Paminklų konservavimo institutas. Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 3164.
- Jamski, P. J. 2005. Vazų dinastija ir Lietuvos valdovų rūmų atkūrimas, *Literatūra ir menas* 42(3071): 9–22.
- Jučas, M. 1972. Kai kurie Biržų pilies ir senamiesčio istorijos metmenys, iš *Architektūros paminklai*. T. 2. Vilnius, 72–43.
- Jurevičienė, J. 2005. *Vilniaus istoriniai priemiesčiai: autentiškumo aspektas: daktaro disertacija.* Vilnius: Technika. VGTU. 115 p.
- Kiaupienė, J.; Petrauskas, R. 2009. *Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m.: Lietuvos istorija.* T. 4. Vilnius. 501 p. ISBN 978–9955–23–239.
- Matonis, V. 2002. *Renesansas: grožis, menas, ugdymas.* Vilnius. 52 p.
- Minkevičius, J. ir kt. 1987. *Lietuvos architektūros istorija. Nuo seniausių laikų iki XVII a. vidurio.* T. I. Vilnius. 382 p. ISBN 4902020000–023.
- Panemunės pilis Vytėnuose. Architektūrinių tyrimų ataskaita 1958–1959.* 1959. Centrinė spec. mokslinė restauracinė gamybinė dirbtuvė. Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 3583.
- Purlys, E. 1972. *Biržų pilies rūmai.* Paminklų Konservavimo institutas. Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 2, b. 10.
- Riaubienė, E. 2010. Piešimas architektūroje – nuo vaizdavimo iki kūrybos, *Urbanistika ir architektūra* 34(5): 282–288.
- Steponavičius, A.; Grigas, R.; Katilius, A.; Kitkauskas, N.; Purlys, E.; Povilauskaitė, V.; Makovska, K. 2003. *Meno ir architektūros istorijos tyrimai. Europos teorijos taikomieji aspektai.* Projektavimo ir restauravimo institutas. Projektavimo ir restauravimo instituto archyvas, F5, b. 7811, 55.
- Trimonienė, R. R. 2007. Kultūriniai ryšiai Jogailaičių Europoje XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje, iš *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha.* Vilnius, 6–14.
- Vilniaus universiteto Rankraščių skyrius,* f. 4A, b. 217.
- Vitkauskienė, B. R. 2006. Amatininkai, architektai ir dailininkai LDK valdovų dvare, iš *Lietuvos pilys.* Nr. 2. Vilnius, 54–67.
- Zalieski, W. 1879. *Zamok Raudanski – Kłosy.* N. 712, 117.
- Zilinskas, R. 2008. Renesanso laikotarpio statybos Vilniuje klausimu, *Urbanistika ir architektūra* 32(2): 125–137. <http://dx.doi.org/10.3846/1392-1630.2008.32.125-137>

EVOLUTION OF CASTLE PALACES IN LITHUANIAN RENAISSANCE

I. Genytė

Abstract

The article author examines the problem of architecture history associated with the evolution of castle palaces in the current territory of Lithuania in the Lithuanian Renaissance period. The article is based on research papers thematically close to the publication, other literature and archive documents. After prehistory review of castle palaces at a theoretical level and clarifying the conditions for their occurrence, significant development trends of castle palaces during the Renaissance period in current Lithuania territory is revealed. At the beginning of the sixteenth century, Italian, Flemish and Flanders Renaissance reached Lithuania and merged with the local tradition; in the light of the Lithuanian Renaissance castle palaces reached their prosperity period in Lithuania. Castle palaces were distinguished by the diversity of their structural and architectural forms, relatively meaningful connection between function and artistic expression and a sustainable link with the components of environment.

Keywords: castle palaces, heritage protection, Renaissance architecture, Lithuanian history of architecture.